

מפגש לרגל החגים וראש השנה האזרחית עם נציגי הקהילה היהודית בפולין, ה-8 בינואר 2020

נכבדי השר,
נכבדי השרים,
הוד מעלתו, כבוד השגריר ורעייתו,
אדוני הפרופסור הנכבד,
יושבי הראש הנכבדים,
הוד מעלתו, הרב הראשי לרפובליקה הפולנית הנכבד,
כבוד הרבנים,
קהל האורחים המכובדים הנמצאים כאן,
גבירותי ורבותי הנכבדים כולם!

אני אסיר תודה ושמה מאד שיש באפשרותי לארח אתכם פעם נוספת במפגש השנתי שלנו בארמון הנשיא. רצה הגורל, כי זהו מפגש החנוכה המסורתי שלנו, אולם זו הפעם השנייה במהלך כהונתי כנשיא, בתקופת שירותנו, אני ורעייתי, בארמון הנשיאות, בה חג החנוכה חופף במועדו לחג המולד. בשל סיבה זו אנו נפגשים כמה שבועות מאוחר יותר. ברצוני לשוב ולאחל לכם את מיטב האיחולים ששלחתי לקהילתכם, לבני הקהילה לרגל חג החנוכה. איחולים של כל טוב, של מיטב השגשוג, של הגשמת כל מה שאתם חולמים עליו, ופשוט, כל מה שהאדם משתוקק אליו ולמה הוא שואף.

זוהי גם תקופה מיוחדת מאד עבורי, כנשיא הרפובליקה. רצה הגורל, שהעולם הביא לאחרונה לפתחנו שורה של ארועים, אותם אולי לא ציפינו עד תום. לפנינו מועד חשוב ביותר. ציון מלאת 75 שנה לשחרור אסירי מחנה הריכוז וההשמדה הגרמני הנאצי אושוויץ בירקנאו. תאריך זה נקבע בנוסף בשנת 2005 בידי מליאת ארגון האומות המאוחדות כיום הזיכרון הבינלאומי לחללי השואה. כמובן, לא רק במרחב הסימבולי הזה, אלא שגם אפשר לומר כי במרחב הרשמי יום ה-27 בינואר הפך ליום בעל משמעות עולמית למן הרגע ההוא. היה למסורת, כי כל מי שחפץ לכבד את זכרם של חללי השואה, כל מי שזכרון זה יקר לו, כל מי שרצה להרכין ראשו בצער ואבל לפני קבריהם של קרוביו, או של אנשים שהוא או היא מכבדים, או פשוט לפני קבריהם של אנשים שנרצחו באכזריות חיות – אלה שרצו גם לכבד את השורדים והניצולים – נפגשו מדי שנה בשטחו של בית החרושת האיום הזה להשמדה, שהוא מחנה הריכוז וההשמדה הגרמני הנאצי אושוויץ, על מנת לחלוק כבוד זה לנספים.

גם מנהיגי עולם רבים נפגשו שם מדי שנה, במיוחד בציון המועדים העגולים, כפי שנהוג לומר אצלנו בפולין: יום השנה הששים, יום השנה הששים וחמש, השבעים ועתה השבעים וחמש.

לא אסתיר, שכנשיא הרפובליקה הפולנית גם קיויתי, שאותו המועד של ציון 75 שנה יהיה זה ארוע גדול, שיאחד ויאסוף את כולם חתח האנדרטה הזו, הבלתי רגילה בסמליותה, במקום הזה, היוצא דופן בסמליותו, ברגעים הסמליים הללו. בדרך כלל, כפי שאתם יודעים, קר שם מאד, ולעתים בקור חודר ממש. כל זה מוסיף לתחושה יוצאת הדופן. זהו כפור ממנו אתה קופא שם, וזה גורם לכך שאתה מבין באמת את אימת המקום הזה. כשהאדם יתאר לעצמו שהאנשים הללו היו שם משך שנים, ללא חימום, שהם היו לבושים במדי הפסים של המחנה בלבד לגופם, שלעתים קרובות מאד מאד הם התהלכו ברגליים יחפות על השלג המקפיא. הרבה מהם לא חוו אפילו את זה, כי הם הגיעו מייד אל תאי הגזים ומשם אל המשרפות. זה היה גורלה של יהדות אירופה הגדולה. זה היה גם גורלם של שלושה מיליון אזרחי פולין בני הלאום היהודי, שנספו בשואה, ומאות אלפים מהם נספו במקום ההוא ממש, באושוויץ.

קיויתי שיהיה זה ארוע שיאסוף ויאחד את כולם. קיויתי כי דווקא משם בפעם נוספת יועבר המסר הגדול לעולם כולו.

אני חייב לציין כי הופתעתי לקבל הזמנה שאותה קיבלתי מירושלים מהקרן פורום השואה הבינלאומי לארוע שיקיים ביד ושם לציון אותו המועד שאנו מדברים עליו, של 75 שנה לשחרור המחנה ויום הזיכרון הבינלאומי לחללי השואה.

לדידי, המקום הוא דווקא כאן, על אדמתנו שלנו דהיום – אז הכבושה בידי גרמניה הנאצית – כאן הוא המקום בו פזורים שרידי האדם הללו ואפרם. כאן הוא המקום שיש לו מימד הסמליות הגדול הזה. כאן זהו המקום שבו כל אחד בדרכו שלו – בשפות השונות – נוכל להתפלל לזכרם של אלה שאינם עוד עמנו, אלה שנרצחו.

עמוק בלבי אני משוכנע כי זהו המקום הנכון, הטוב ביותר. שאי אפשר ליטול את הזכרון הזה מהמקום ההוא, כשמעבירים את הזכרון למקום אחר ובמקום אחר מקבלים את מה שהתרחש לפני יותר מ-75 שנה על פני השנים הללו – למעשה החל מ-1940 עד ל-1945.

אולם החלטתי כי אסע לירושלים כדי שלא יפתח דיון שאינני רוצה לכבד זכרם של חללי השואה גם ביד ושם, שם שמור גם זכרם של חסידי אומות העולם הפולנים, היכן ש – כפי שאחד מכם כתב לאחרונה באינטרנט – רחש צמרות העצים שנשתלו למענם אומר אמת על התייחסותם וגישתם של הפולנים בשנים השחורות הללו.

אולם לתדהמתי נודע לי כי תינתן שם זכות הדיבור לנשיא רוסיה, שבשנת 1939 תקפה את פולין יחד עם צבאות גרמניה הנאצית, חילקה אז את ארצנו ודה פקטו איפשרה במשותף לגרמנים ליישם את השואה מאוחר יותר בתקופה היא; שנשיא גרמניה יוכל לשאת שם את דברו; שנשיאי ארצות אחרות יוכלו לנאום שם; ושאינ בתכנית נאומו של נשיא הרפובליקה הפולנית.

בדרכים דיפלומטיות שונות ניסינו להגיע לאפשרות של הענקת זכות הדיבור לפולין. הדבר הפך לחשוב במיוחד עבורנו ברגע שבו נשיא רוסיה, וולאדימיר פוטין נאם את נאומו בפני נציגיהם ונשיאי חבר העמים ב-20 בדצמבר, שם אמר אמירות איומות ונוראות על פולין והפולנים – המעוותות את ההסטוריה והמראות נוסח והקשר מדומה, בדוי של ארועי 1939, תוך הכללתה והשחרתה של ארצי ושל הפולנים כחברה.

דבריו דברי שקר גם על הרפובליקה השנייה כמכלול, וגם לגבי האווירה ששלטה במדינה זאת. משום שאם נשער כי לא נתקיימה אז הרפובליקה הפולנית בת העמים השונים, שחיו בגבולותיה יחדיו, אזי הרבנים הפולנים לא היו יוצאים ב-2 בספטמבר 1939 בקריאה להגנה של הרפובליקה הפולנית המותקפת בידי הגרמנים. הם לא היו קוראים קריאה זו אם הייתה זו ארץ עוינת מבחינתם, שהתייחסה רע לקהילה שבה כיהנו כרבנים. אם היא לא הייתה פה-לין, כאן מקום טוב לחיים.

לא יכולתי להסכים לאמירות אלה. נקטנו בצעדים דיפלומטיים, בנינו אסטרטגיה, ואחד המרכיבים החשובים בענין הייתה קביעת הנחרצות: "לא אוכל להגיע לירושלים לארוע ציון המועד הזה אם לא אוכל להציג את נקודת המבט הפולנית, במובנה הרחב". במובן של ששת המיליונים של פולנים שנרצחו בעת מלחמת העולם השנייה - אזרחי הרפובליקה – ובהם שלושה מיליוני יהודים. אזרחי פולין הם הרוב בקרבנות השואה.

ונשיא פולין אין לו קול? אמרתי בצורה ברורה: זהו עיוות האמת ההסטורית. כיצד יתכן הדבר שנאמרים נשיאי גרמניה, רוסיה וצרפת, שממשלתה אז שלחה אנשים – יהודים – אל מחנות ההשמדה, ונשיא פולין, שמעולם לא שיתפה פעולה עם הגרמנים, ושמדינתה במחירת לחמה בגרמנים ובכל כוחותיה ניסתה לתמוך ביהודים, לא ישא דברים?

ודאי, רבים יקומו ויאמרו: "נו, אבל היו גם אנטישמים. היו גם אלה שנהגו בשפלות". אולם אינני מכחיש ומעולם לא הכחשתי. כן, היו אנטישמים, והיו אלה שנהגו בשפלות. היו! היה גם הרוב של אלה שפשוט רצו לשרוד, להציל את חייהם שלהם ובשל כך לא סייעו או שסרבו לסייע. היו, כי רצו לחיות!

ובפולין על סיוע ליהודים נגזר עונש מוות מידי הגרמנים – בשטחים הכבושים בידי הגרמנים. וכולם יודעים זאת. זה היה ההבדל הגדול לעומת מה שהתרחש בצרפת הכבושה ובארצות הכבושות האחרות. כאן נגזר עונש מוות על סיוע ליהודים. כך נספתה משפחת אולם ומשפחות פולניות אחרות שנרצחו עד האחרון – יחד עם ילדיהם – על עזרה שהושיטו לשכניהם היהודים.

לא יכולתי להבין מדוע נשיא פולין לא יוכל לנאום. הצהרתי שמסרתי אתמול, זו התקיפה כבר: לא אסע לירושלים לארועי זכרון אלה, משום שארועים המציניים את יום הזכרון הבינלאומי לחללי השואה מקומם בשטח מחנה הריכוז הגרמני לשעבר אושוויץ. ושם יתקיימו הארועים המאורגנים בידי מוזיאון אושוויץ בתמיכת שלטונות פולין ב-27 בינואר, ושם כמובן אהיה, כדי יחד עם כל האחרים לכבד את זכרם של אלה שנספו.

אני מדבר על כך משום שאני מתאר לעצמי כי החלטה זו וכל השיח הזה מעורר רגשות שונים בקהילתכם. אולם ראשית כל ברצוני להודות מקרב לב לועד הקהילות הקדושות (היהודיות) ברפובליקה הפולנית על תמיכתם החד משמעית ועל נטילת הצד החד משמעית לצד הפולני, בכל המדובר בקשר לאמת ההסטורית לאחר הדברים שנאמרו בידי נשיא הפדרציה הרוסית מר וולאדימיר פוטין.

אני מודה לנציגים הרבים מקרב בני קהילתכם, ובאלה – נציגים של ארגונים רשמיים, אשר הביעו תמיכה בימים אלה בהחלטה שקיבלתי. אני מודה לכם מאד על הבנתכם. אני מודה לכם על כך, שאתם יכולים להבחין בין הכבוד העצום והרב שאני רוחש לזכרון קרבנות השואה האיומה היא ולייסורי התופת שעברו – אולם גם בהתחשב במחויבותי גם כנשיא הרפובליקה הפולנית לזכור את כל אזרחי פולין אשר נספו, לכבד זכרם. והיום גם על כבודה של ארצי - פולין – שאל לי להרשות לפגוע בו, או לפקפק בו, או להיות נוכח כשהדבר נעשה, כאשר מפקפקים בו מבלי שקולי נשמע. לא יכולתי להסכים לכך.

ברצוני להודות לכם, רבותי, על כל גילויי ההבנה מצדכם. אני שוב אומר זאת בצורה ברורה וחד משמעית, משום שאני רוצה שתשמעו זאת אישית במפגש זה. אני מודה לכם שאתם כאן. יכלו להתקיים תרחישים שונים. חלק מהאנשים, שלא הסכימו להחלטתי זו או שלא חשו עמה בנוח, יכלו שלא להגיע למפגש זה. אולם אתם כאן. אני רואה פנים מוכרות רבים כל כך, את אלה שאני רואה מדי שנה בשנה. על כך אני מודה מקרב לב.

אנו חברה מלוכדת שחיה וקיימת ברפובליקה הפולנית. יש לנו דעות שונות, אנו בני דתות שונות, אולם הננו חיים יחדיו בכבוד הדדי ובהבנה. אני מודה לכם על כך. כשאני מביט בכם, אני מחייך ואומר לעצמי: "כן, אני נשיאם של כל הפולנים". כן, כך משום שכל מי שמגיע אל הארמון הנשיאותי ומרגיש את הקשר בינו לבין הרפובליקה הפולנית, את הקשר עם ארצי, שבה נבחרתי לשמש נשיא, כל אלה פולנים עבורי. כך אני מקבל זאת.

אין זאת שאלה של לאום. זאת שאלה של מה שמצוי בלבו של אדם. אין זו שאלה של דם. אם מישוהו שואל על הדם, אני מחייך לעתים קרובות ואומר: אז הראו נא לי פולני שמסוגל לומר בביטחון גמור של מאת האחוזים שבעורקיו לא זורם גם דם יהודי לאחר אלף שנים של הסטוריה משותפת. אני אינני יכול להצביע על כך שבמשפחתי בוודאות זורם בעורקיה חלק של דם יהודי. אינני יכול, משום שאין בידינו מקורות הסטוריים בעניין זה. אולם האם אני בטוח שלא? כפי שהנכם יודעים, האם בלבד היא זו הבטחה, הידועה. ובמיוחד כאשר טכנולוגיות של מחקר עוד לא היו מושלמות. זו החוכמה והתבונה הגדולה שהייתה.

אני מבקש שוב, רבותי, שתקבלו מידי את איחוליי הלבביים בפרוש שנה חדשה זו, המתחילה ממש בימים אלה. שוב ברצוני להודות לכם מקרב הלב תודה גדולה על עמדתכם בענין ועל תמיכתכם, שהרגשתי מצדכם בכל הימים האחרונים עכשיו. אני משוכנע שאין יחסים קשים עתה בין פולין לבין מדינת ישראל, שאין יחסים קשים בין היהודים לפולנים עתה. יתכן ויש יחסים סבוכים בעבור קבוצה מסוימת של מעגלים משפיעים, אשר הם המארגנים של ארועים אלה. זוהי אינה מדינת ישראל. אנו יודעים כי הארועים מאורגנים בידי ארגון פרטי שיש לו השפעה רבה. אני מאמין כי הודות לפעולה משותפת, הגונה, נבונה ונכח לעבור גם רגע קשה זה. ושקודם וראשית לכל, כי לרגל 75 שנה לשחרורו של מקום איום זה, שהיה מחנה הריכוז הגרמני הנאצי אושוויץ בירקנאו, שזכרון וכבוד שיש לחלוק לחללי השואה – לכל אלה שנספו – ינתנו וישמרו בצורה נאותה. באופן שבו הדבר אמור להיעשות וכך, כיצד כל אחד מאיתנו מתאר זאת בלב. זהו זכרם של כל הפולנים עבורי. גם אותם הפולנים שאין להם שורשים יהודיים, וגם אלה שיש להם לבטח. וגם אלה הסבורים שיש להם שורשים יהודיים בלבד, אולם גם שיש להם מקום כאן ושזו גם אדמתם. כי אני מגדיר את הפולניות כך – כי זהו רגש של קשר אל המולדת. כי אם לא הייתי מגדיר זאת כך, כיצד הייתי יכול לכרוע ברך למרגלות קברו של החייל שנספה ב-1939 או ב-1920 בהגנה על המולדת, הרפובליקה הפולנית – קבר, ועליו מתנוסס מגן דוד? מי הוא היה, אותו אדם שמסר חייו בעד הגנת הרפובליקה? היה פולני, היה חייל פולני – הינו גיבור פולני, שמסר נפשו על מולדתו. אולי היו לו שתיים בלבו ובתחושותיו, אולם מולדת זו הייתה שם לבטח, אחרת לא היה מוסר נפשו בעדה.

נכבדי,

מודה לכם שוב על נוכחותכם. אנו קהיליה גדולה. אם אנו מביטים על התקופה האיומה ההיא ועומדים על כך מהו ההבדל בין המשפחה הנחשבת למשפחה פולנית לזו היהודית פולנית – כשאנו מביטים דרך אספקלריה של מלחמת העולם השנייה – אומר זאת כך: אין בנמצא משפחה פולנית בתום מלחמת העולם השנייה שלא איבדה מישהו במהלך מלחמת העולם השנייה. גם אני איבדתי – את אחיו של סבי – פרטיזן שנרצח בידי הגרמנים. ההבדל טמון בכך שמשפחות יהודיות רבות מספור פשוט לא היו יותר עם תום מלחמת העולם השנייה. כבר לא היו כלל. ועל כן על כולנו מוטלת החובה לכבד בכבוד גדול את זכרון חללי השואה. על כן אלה הקרבנות המשותפים שלנו, כי אנו קהיליה אחת. שוב, תודתי נתונה על נוכחותכם כאן.